MILJØPOLITIK: GENERELLE PRINCIPPER OG POLITIKRAMME

Dette faktablad beskriver, hvordan Den Europæiske Union har tilpasset sine oprettelsestraktater for at afspejle miljøhensyn og bidrage til at tackle de komplekse udfordringer i forbindelse med klimaændringer, forurening, tab af biodiversitet og anvendelse af naturressourcer. I faktabladet præsenteres dels de fire principper, der ligger til grund for EU's miljøpolitik, og dels de vigtigste aspekter af politikrammen. Afslutningsvis beskrives den rolle, som Europa-Parlamentet har spillet i forbindelse med udformningen af miljølovgivningen og -politikken.

RETSGRUNDLAG

— Artikel 11 og artikel 191–193 i **traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde** fastlægger EU's ansvarsområder i forbindelse med miljøpolitik. EU har beføjelse til at handle på områder, der omfatter luft- og vandforurening, affaldshåndtering og klimaændringer.

BAGGRUNDEN FOR OG UDVIKLINGEN I EU'S MILJØPOLITIK

På internationalt plan var 1972 et vigtigt år for miljøpolitikken. Den **første FN-konference om det menneskelige miljø** fandt sted i Stockholm, hvor der blev vedtaget principper for den forsvarlige forvaltning af miljøet. Samme år erklærede Rådet for De Europæiske Fællesskaber, at der var behov for at indføre en fælles miljøpolitik sideløbende med de økonomiske politikker. På **topmødet i Paris** i 1972 opfordrede det til at opstille et handlingsprogram til beskyttelse og forbedring af miljøet og bekæmpelse af forurening.

I de efterfølgende årtier styrkede ændringer af oprettelsestraktaterne EU's engagement i miljøbeskyttelse.

— I 1987 blev der ved **den europæiske fælles akt** indført et nyt traktatafsnit om miljøet. Dette udgjorde det første retsgrundlag for en miljøpolitik, der havde til formål at bevare miljøkvaliteten, beskytte menneskers sundhed og sikre, at naturressourcerne udnyttes fornuftigt.

— I 1993 blev miljøet med **Maastrichttraktaten** gjort til et officielt EU-politikområde. Den gav Europa-Parlamentet større indflydelse på miljøpolitikken, idet vedtagelsen af ny lovgivning krævede godkendelse fra både Europa-Parlamentet og Rådet for Den Europæiske Union (se "Europa-Parlamentets rolle" nedenfor). En anden væsentlig ændring var, at der blev gjort øget brug af afstemning med "kvalificeret flertal" i Rådet for Den Europæiske Union i forbindelse med mange politikområder. Det betød, at det blev lettere at vedtage miljølove og anden lovgivning, fordi det ikke længere krævede samtykke fra alle EU-lande. I dag udgør et kvalificeret flertal mindst 15 ud af 27 lande, og de lande, der stemmer for, skal repræsentere mindst 65 % af EU's befolkning. Med Maastrichttraktaten blev medlemsstaterne desuden indtrængende opfordret til

at vurdere deres respektive indvirkninger på miljøet og til at opretholde princippet om bæredygtig vækst.

— I 1999 blev det med **Amsterdamtraktaten** gjort obligatorisk at integrere miljøbeskyttelse i alle EU's sektorspecifikke politikker for at fremme bæredygtig udvikling.

— I 2007 gjorde **Lissabontraktaten** klimaændringer og bæredygtig udvikling til en prioritet. Den gav også EU status som "juridisk person", hvilket betyder, at EU i henhold til lovgivningen har beføjelse til at indgå internationale aftaler.

EU's miljøpolitik blev udviklet på baggrund af internationale aktiviteter, som også omfattede det skelsættende **verdenstopmøde i Rio de Janeiro i 1992**. Dette førte til vedtagelsen af adskillige vigtige erklæringer og konventioner såsom **FN's rammekonvention om klimaændringer** og **konventionen om den biologiske mangfoldighed**.

GENERELLE PRINCIPPER FOR EU'S MILJØPOLITIK

EU's miljøpolitik er baseret på fire principper:

— **Forsigtighed**: Hvis en foranstaltning eller en politik kan skade miljøet eller folkesundheden, og der fortsat hersker videnskabelig usikkerhed om dens virkninger, bør denne foranstaltning ikke anvendes, før der foreligger yderligere dokumentation.

— **Forebyggelse**: Der bør træffes foranstaltninger til at foregribe og undgå miljøskader, således at foranstaltningerne forebygger skader frem for at reagere på dem.

— **Indgreb ved kilden**: Hvis skaden på miljøet allerede er sket, er forurenerne forpligtet til at træffe passende foranstaltninger til at afhjælpe skaden på det sted, hvor skaden skete.

— **"Forureneren betaler"**: Hvis der er sket skader på miljøet, bør de ansvarlige forurenere dække omkostningerne ved at afhjælpe dem.

POLITIKRAMME

I dette afsnit præsenteres den generelle ramme for udvikling og gennemførelse af miljøpolitikken. Specifikke politikker og lovgivning behandles mere indgående i faktablade om følgende områder (bekæmpelse af klimaændringer, vandbeskyttelse, luftforurening osv.).

A. Miljøhandlingsprogrammer

Miljøhandlingsprogrammer fastsætter vejledende principper og mål for EU's miljøpolitik for flere år ad gangen. De er blevet udstedt af Europa-Kommissionen siden 1973. Det seneste, det 8. miljøhandlingsprogram, trådte i kraft i maj 2022. Dette miljøhandlingsprogram indeholder EU's retligt vedtagne dagsorden for miljøpolitikken frem til udgangen af 2030.

Det 8. miljøhandlingsprogram har seks prioriteter:

— at nå 2030-målet om at reducere drivhusgasemissioner med 55 % (sammenlignet med niveauet i 1990) og opnå klimaneutralitet senest i 2050

— at forbedre EU's evne til at tilpasse sig klimaændringer, styrke dets modstandsdygtighed og mindske dets sårbarhed over for klimaændringer

— at bevæge sig i retning af en model for økonomisk vækst, der fokuserer på regenerering og bæredygtighed, og fremskynde omstillingen til en cirkulær økonomi, hvor produkter, materialer og ressourcer genbruges, repareres, genfremstilles eller genanvendes i stedet for at blive bortskaffet

— at tilstræbe en nulforureningsambition, herunder for luft, vand og jord, og beskytte sundheden og trivslen for mennesker i EU

— at beskytte, bevare og genetablere biodiversitet og styrke naturkapital – luft, vand, jord, skove, ferskvand, vådområder og marine økosystemer

— at reducere de negative konsekvenser for miljøet i forbindelse med produktion og forbrug (navnlig inden for energi, industriel udvikling, bygninger og infrastruktur, mobilitet og fødevaresystemet).

Disse prioriteter bygger på miljø- og klimamålene i den europæiske grønne pagt, som er den strategi, der blev lanceret i 2019 med henblik på at omdanne EU til en ren, ressourceeffektiv og konkurrencedygtig økonomi.

B. Tværsektorielle initiativer

1. Bæredygtig udvikling

EU indførte for første gang en strategi for bæredygtig udvikling i 2001. I 2015 vedtog FN **2030-dagsordenen for bæredygtig udvikling**, som indeholdt 17 verdensmål for bæredygtig udvikling og 169 delmål. EU har forpligtet sig til at gennemføre 2030-dagsordenen for bæredygtig udvikling og integrere verdensmålene for bæredygtig udvikling i EU's politiske prioriteter. Mange af EU's politikker deler bæredygtig udvikling som et mål, og EU er blevet førende på verdensplan med hensyn til at gennemføre verdensmålene for bæredygtig udvikling.

2. Dekarbonisering

I overensstemmelse med den europæiske grønne pagt sigter EU mod at være klimaneutral senest i 2050. Den europæiske klimalov, som blev vedtaget i 2021, omsætter dette mål til lovgivning ved at fastsætte et juridisk bindende EU-dækkende mål om klimaneutralitet eller nettonulemission af drivhusgasser senest i 2050. Den sigter mod at sikre, at alle EU-politikker understøtter dette mål, og at alle økonomiske og samfundsmæssige sektorer bidrager i lige høj grad til at nå det.

Som et mellemliggende skridt hen imod 2050-målet fastsatte EU et mål om at reducere nettodrivhusgasemissionerne med mindst 55 % senest i 2030 og 90 % senest i 2040 sammenlignet med niveauet i 1990 (jf. 2.4.2 for yderligere oplysninger).

I 2023 vedtog EU "Fit for 55"-lovgivningspakken, som reviderede de politiske instrumenter (f.eks. emissionshandelssystemet) for at hjælpe alle økonomiske sektorer med at nå 2030-målet.

I februar 2025 blev aftalen om ren industri fremlagt som en del af den europæiske grønne pagt. Den har til formål at gøre EU førende på verdensplan inden for udvikling

af rene teknologier og reducere CO_2-emissioner og således gøre dekarbonisering til en drivkraft for vækst.

3. Biodiversitet

EU er part i FN's konvention om den biologiske mangfoldighed fra 1992, som er den vigtigste internationale aftale om biodiversitet. EU og dets medlemsstater overholder deres forpligtelser ved hjælp af biodiversitetsstrategier. Den seneste biodiversitetsstrategi blev offentliggjort i 2020 som led i den europæiske grønne pagt og dækker perioden frem til 2030. Dette er en omfattende, ambitiøs og langsigtet plan for at beskytte naturen og forbedre økosystemerne. Strategien forpligter EU og dets medlemsstater til at gennemføre mere end 100 foranstaltninger inden 2030. I 2025 var mere end halvdelen blevet afsluttet, og det er muligt at følge med i, hvordan de skrider frem via Europa-Kommissionens "Biodiversity Strategy Action Tracker".

I juni 2024 blev forordningen om naturgenopretning vedtaget. Denne forordning har til formål at genoprette mindst 20 % af EU's land- og havområder senest i 2030 samt alle økosystemer, som har behov for at blive genoprettet, inden 2050.

4. Fødevaresystemer

Jord til bord-strategien, som Europa-Kommissionen præsenterede i 2020 som et led i den europæiske grønne pagt, har til formål at gøre fødevaresystemerne retfærdige, sunde og miljøvenlige.

I sin 2025-vision for landbrug og fødevarer forpligter Europa-Kommissionen EU til fortsat at samarbejde med centrale internationale organisationer om at gøre de globale fødevaresystemer bæredygtige i overensstemmelse med 2030-dagsordenen for bæredygtig udvikling og verdensmålene for bæredygtig udvikling.

5. Affaldshåndtering

I affaldsrammedirektivet fra 2008 defineres nøglebegreber som affald, genanvendelse og nyttiggørelse. Direktivet fastsætter grundlæggende principper, som kræver, at affald skal håndteres uden at bringe menneskers sundhed eller miljøet i fare og uden at forvolde gener eller skade på naturen og beskyttede områder. I 2018 blev direktivet revideret for at ajourføre reglerne om affaldshåndtering og fremme omstillingen til en cirkulær økonomi. I oktober 2025 trådte yderligere nye regler om affald i kraft, som har til formål at forebygge og reducere affald fra fødevarer og tekstiler i hele EU (jf. 2.4.6 for yderligere oplysninger).

C. Internationalt samarbejde på miljøområdet

EU spiller en central rolle i internationale miljøforhandlinger. Det har undertegnet mange globale, regionale eller subregionale miljøaftaler vedrørende emner såsom naturbeskyttelse og biodiversitet, klimaændringer samt luft- og vandforurening, som krydser nationale grænser.

EU har bidraget til at udforme en række større FN-aftaler, der blev vedtaget i 2015, herunder 2030-dagsordenen for bæredygtig udvikling, Parisaftalen om klimaændringer og Sendairammen for katastrofeforebyggelse. EU har også tiltrådt konventionen om international handel med udryddelsestruede vilde dyr og planter (CITES) og dermed vist sit engagement i at bevare biodiversiteten og begrænse ulovlig handel med vilde dyr og planter.

Som part i konventionen om den biologiske mangfoldighed er EU desuden fast besluttet på at gennemføre den globale Kunming-Montreal-ramme for biodiversitet fra 2022 fuldt ud, som har til formål at standse og vende tabet af biodiversitet senest i 2030.

D. Vurdering af virkninger på miljøet og offentlig deltagelse

To EU-retsakter fastsætter regler for vurdering af visse projekters, planers og programmers indvirkning på miljøet, inden sådanne kan godkendes.

— Direktivet om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet fastsætter, at der i forbindelse med visse projekter (private eller offentlige), der forventes at få væsentlig indvirkning på miljøet, f.eks. opførelsen af en motorvej eller en lufthavn, skal foretages en vurdering af projekternes indvirkninger på miljøet.

— Direktivet om strategisk miljøvurdering fastsætter, at der skal foretages en lignende vurdering af en række offentlige planer og programmer (f.eks. vedrørende arealanvendelse, transport, energi, affald eller landbrug).

Det er af afgørende betydning, at offentligheden høres, og EU-retten værner om borgernes ret til:

— at **deltage** i beslutningsprocesser på miljøområdet

— at **have adgang til miljøoplysninger**, som de offentlige myndigheder er i besiddelse af (f.eks. om miljøets eller menneskers sundhedstilstand, hvis de er berørt af miljøspørgsmål)

— at **have adgang til domstolsprøvelse**, hvis de to førnævnte rettigheder er blevet tilsidesat.

E. Gennemførelse, håndhævelse og kontrol

Hvor effektiv EU's miljøbeskyttelsespolitik er, afhænger mest af, i hvor høj grad den gennemføres på nationalt, regionalt og lokalt plan. Anvendelse og håndhævelse sker ikke altid på perfekt vis. Det er derfor helt afgørende at overvåge ikke blot miljøets tilstand, men også niveauet for gennemførelsen af EU's miljølovgivning.

Det Europæiske Miljøagentur blev oprettet i 1990 for at støtte udviklingen, gennemførslen og evalueringen af EU's miljøpolitik. Det leverer data og analyser til beslutningstagerne og offentligheden og udarbejder femårige rapporter om miljøets tilstand.

EU-netværket til gennemførelse og håndhævelse af miljølovgivning udgør en platform, hvor politiske beslutningstagere, miljøinspektører og kontrollanter kan udveksle ideer og bedste praksis.

Kommissionens regelmæssige revision af gennemførelsen af miljøreglerne er et rapporteringsværktøj, som har til formål at forbedre gennemførelsen af EU's miljølovgivning og -politikker.

Det nye direktiv om miljøkriminalitet, der trådte i kraft i maj 2024, omhandler aktiviteter, der er i strid med relevante retlige forpligtelser. Dette omfatter kriminalitet

i forbindelse med vilde dyr og planter og forringelse af levesteder, ulovlig overførsel eller dumpning af affald, forureningskriminalitet og ulovlig handel med farlige stoffer.

EUROPA-PARLAMENTETS ROLLE

Europa-Parlamentet har spillet en meget vigtig rolle i udformningen af miljøpolitikken, siden den første politik blev foreslået i 1972. Maastrichttraktaten styrkede Parlamentets lovgivningsmæssige beføjelser: Siden 1993 har de fleste love, herunder miljølove, skullet godkendes af både Europa-Parlamentet og Rådet for Den Europæiske Union, før de kan træde i kraft.

I løbet af det seneste årti har Parlamentet beskæftiget sig med lovgivning om en lang række aspekter af miljøpolitikken, navnlig den cirkulære økonomi og klimaændringer. Dette omfattede ratificeringen af Parisaftalen og reformen af EU's emissionshandelssystem. Parlamentet fastsætter også regler om affald, batterier, udrangerede køretøjer, deponering og emissioner i forbindelse med arealanvendelse og nationale mål for reduktion af drivhusgasemissioner.

Parlamentet har også deltaget i vigtige drøftelser om Kommissionens forslag vedrørende den europæiske grønne pagt, og det bidrog navnlig til udformningen af den europæiske klimalov og "Fit for 55"-pakken.

Andre emner, som Parlamentet har behandlet, omfatter luft-, jord- og vandforurening, affaldshåndtering, ressourceeffektivitet og genanvendelse, farlige stoffer, beskyttelse af biodiversitet, bæredygtigt forbrug og bæredygtig produktion, bæredygtig udvikling, genopretning af miljøskader og civilbeskyttelse.

I sin nuværende valgperiode (2024-2029) fortsætter Parlamentet og navnlig Udvalget om Miljø, Klima og Fødevaresikkerhed med at arbejde hen imod gennemførelsen og opfyldelsen af den europæiske grønne pagt. Den har til formål at opnå en retfærdig omstilling til en grønnere økonomi, hvor ingen lades i stikken, og hjælpe EU med at håndtere konsekvenserne af klimaændringerne. Sikring af sikrere fødevarer i hele EU står også højt på dagsordenen. Andre vigtige politikker vedrører den cirkulære økonomi, biodiversitet, luft-, vand- og jordkvalitet og brugen af kemikalier og pesticider.

Parlamentets Udvalg om Miljø, Klima og Fødevaresikkerhed arbejder også på en miljøforenklingspakke eller en "omnibuspakke". Denne pakke består af en række foranstaltninger, som Europa-Kommissionen har foreslået for at strømline og forenkle miljølovgivningen, mindske den administrative byrde for virksomhederne og gøre rapporteringen lettere.

Dette faktablad er udarbejdet af Europa-Parlamentets Temaafdeling om Omstilling, Innovation og Sundhed. Du kan finde yderligere oplysninger om dette emne på webstedet for Udvalget om Miljø, Klima og Fødevaresikkerhed.

Judith BÜRGER
03/2026